

YETKİLİ MÜESSESELER (DÖVİZ BÜROLARI)

Cihat Çatalcalı
Hazine Müsteşarlığı
Hazine Başkontrolörü

İlyas Baloğlu
Hazine Müsteşarlığı
Hazine Başkontrolörü

Yetkili Müesseseler (Döviz Büroları) döviz alım ve satımı yapabilen Anonim Şirket şeklinde kurulmuş özel ticari firmalardır. Bu konuda çalışan şirketler ve şubeleri yetkilerini 1567 sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun'u dayanak alarak oluşturulmuş bulunan kambiyo mevzuatından almaktadır. Döviz bürolarının yetki belgesi (lisans) ise Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Banka ve Kambiyo Genel Müdürlüğü (Ankara) tarafından verilmektedir.

1. TARİHÇE VE GENEL BİLGİ:

Yetkili Müesseseler (Döviz Büroları) Türk Kambiyo Mevzuatı'nın yabancı olmayan ve tarihi geçmişi de bulunan bir kavram ve kurumdur. Bugünlerde yaygın uygulama alanı bulan yetkili müesseseler, katı kambiyo kurallarının yürürlükte olduğu dönem de bile varlıklarını sürdürmüştür. Ancak bugünkü işlevlerinden farklı bir konumdaydılar. O dönemde amaç turizm sektörünü kambiyo yasaklarından korumak, istisnalarla desteklemektir. Özetle, turizm sektöründe çalışan firmalar mal ve hizmetlerinin bedelini – yasağa karşın- dövizle tahsil ediyorlardı.

Yetkili müesseseler döviz sektöründe bir boşluğu doldurdıkları gibi bankaların rakibi değildirler. Bankaların döviz transfer yetkileri olduğundan yetkili müesseseler (döviz büroları) karşısında üstünlükleri bulunmaktadır. Ancak sade vatandaşın tercihi işlemlerin hızlı olması ve formalite kolaylığı nedeniyle yetkili müesseseler olmaktadır. Ayrıca, yetkili müesseseler kur hareketlerini anında döviz fiyatlarına yansıtmaktadır. Bankalarda bu süreç karar ve iletişimin yapısı nedeni ile zaman almaktadır. O nedenle de kurların gün içinde sürekli yükseldiği dönemlerde vatandaşın tercihi döviz bürolarından yana olmuştur. Bu yüzden kurların çok hareketli olduğu doksanlı yıllar döviz bürolarının en kazançlı yıllarıydı.

Yetkili müesseseler (Döviz büroları), koşulları ağır olan bankacılıktan daha kolay kurulabilmektedir. Oysa işlevleri, döviz alım-satımı özelinde bakıldığında daha önemlidir. Çünkü kredi ve transfer dışında dövizle ilişkin her türlü işlemi yapabilmektedirler. Ayrıca döviz büroları ile Tahtakale döviz işlemleri kayıt altına alınmış ve döviz gelirlerinin daha sağlıklı izlenmesi sağlanmıştır. Bu sektörden devletin sağladığı vergi ve harç gelirleri ise bir başka olumlu yöndür. Keza son dönemde altın satışlarına izin verilmesi de kayıtlı ekonomiye bir katkı olduğu gibi büroların gelirlerini kısmen artırmıştır. Bir dönem kur avantajı kayb olduğu için Çarşı (Kapalı çarşı-Ağa Sokak)'ya dönmeyi düşünenleri bu fikirlerinden caydırmıştır. Döviz büroları sadece gelişmekte olan ülke ekonomilerde değil, zengin ülkelerde görülen bir kambiyo uygulamasıdır. Söz gelimi Viyana'nın kalbi sayılan Kartner Strasse'de çok sayıda money exchange tabelası ile döviz bürosu bulunmaktadır.

Yetkili müesseseler kambiyo mevzuatında yer alan bir kuruluş olmadan önce ve tabii günümüzde de kayıt dışı bir döviz piyasası varlığını sürdürmektedir. Eski mevzuat ve yasaklar döneminde çok daha yoğun ve büyük miktarda işlemlerin yapıldığı bu piyasanın halk

dilindeki adı “Tahtakale piyasasıdır”. Eminönü’nün Tahtakale semtiyle ilgisi bulunmayan piyasanın yeri Kapalıçarşı’ya Mahmutpaşa Kapısı’ndan girişin yanındadır.

“Milliyet Gazetesi eski köşe yazarlarından Rahmetli Örsan Öymen’in isim babası olduğu “Tahtakale Merkez Bankası” Kapalıçarşı-Ağa Sokak’ta kurulu ayaklı borsanın adıdır. Aslında bir dönem kambiyo suçun hapis cezası yaptırımlarının varlığına karşın gücünü koruduğu için bu ad verilmiştir. Yasak ve yaptırımlar illegal döviz transfer ve işlemlerini önleyememiştir. O günlerde karaborsa farkını ve komisyonunu ödediğinde yurt dışına istenilen miktarda illegal döviz transferi yapılabiliyordu. Bu sistemin, nasıl işlediği hala bilinmiyor. Bugünlerde Kapalıçarşı Ağa Sokak yakınından geçerken de küçük bir kalabalığın uğultusu dikkati çekmektedir. Burada halen vadeli döviz alım-satım işlemleri hala sürüyor”¹.

Günümüzde faaliyet gösteren Yetkili müesseselerin, diğer bir deyişle döviz bürolarının hukuki anlamda mali sistem içinde yerini almaları son yirmi beş yıl içinde gerçekleşmiştir. Yukarıda da belirtildiği gibi 1980 öncesi döviz alım ve satımı belirli koşullar dahilinde bankalarca yerine getirilmekteydi. Yine mevzuat gereği her türlü kaynaktan oluşan dövizin tasarruf ve idaresi devlete aitti. Ülkedeki tüm kişi ve kuruluşlar kazandıkları dövizleri belirli süreler içinde banka sistemine satmak zorundaydı. Kişilerin beraberlerinde döviz bulundurmaları ise yasaktı. Aykırı davranışlara hapis cezasına kadar varan ağır müeyyideler uygulanmaktaydı.

Kambiyo mevzuatının yasaklayıcı hükümleri 1980 lerin ortasından sonra ortadan kalkınca, banka sistemi dışında alım satım yapan döviz tacirlerinin belirli bir şekilde disipline edilmesi ve döviz alış satış işlemlerinin kayıt altına alınması zorunluluğu doğmuştur.

1567 sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Yasa’ya ve “Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 sayılı Karar’a dayanılarak çıkarılan Tebliğ ile bugünkü anlamdaki yetkili müesseseler kambiyo mevzuatı kapsamına alınmış, kuruluş, faaliyet ve denetimlerine ilişkin usul ve esaslar tespit edilmiştir. Daha sonra muhtelif Tebliğler yayımlanmış ve son olarak 7 Kasım 1997 ve 24 Nisan 1999 tarihlerinde yürürlüğe giren Tebliğler ile bugünkü anlamda yetkili müesseselerin organizasyonu sağlanarak mali bir kurum olarak mali sistem içerisine dahil edilmiştir.

Halen yetkili müesseselerin kurulması ve çalışmalarına yasal dayanak, “Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 sayılı Karar’a ilişkin No:2006-32/32” Sayılı Tebliğ’dir;

2. YETKİLİ MÜESSESELERİN MALİ SİSTEME SOKULMA NEDENLERİ:

Döviz üzerinde hapis cezası dahil her türlü kısıtlamanın bulunduğu dönemde dahi banka sistemi dışında yasa dışı olarak varlığını sürdüren piyasayı disipline etmek ve kayıt altına almak amacıyla yetkili müesseseler mali sisteme sokulmuştur. Bu uygulamanın Hazine Müsteşarlığı’nın Yetkili Müesseseler raporuna² da giren aşağıda açıklanan faydaları olmuştur.

Birincisi, *vergi boyutudur*. Döviz ticareti ile iştilig eden sektörde oluşan karların vergilendirilmesi için bu tür faaliyette bulunan kişi ve kuruluşları resmiyete kavuşturmak gerekir. Bu şekilde, söz konusu kişi ve kuruluşları belirli bir organizasyona kavuşturmak ve

¹ Yetkili müesseseler : (döviz büroları) :döviz bürolarının tarihi, mevzuatı ve denetimi / Raif Bakova, İlyas Baloğlu. İSMMO yayın no ; 114

² Hazine Müsteşarlığı 2009 Yılı Yetkili Müesseseler Faaliyet Raporu

kayıt düzenine sokmak suretiyle belirli şekilde vergi alma imkanı ve kayıt dışı olarak yürütülmekte olan döviz ticaretinin önemli oranda kayda geçirilmesi sağlanmıştır.

Bir başka husus ise banka sistemi dışında toplanan dövizin Kamu otoritesince belirlenecek bir oranının TC merkez Bankasına devredilmesini sağlamaktır. Kambiyo mevzuatı Merkez Bankasına bu yetkiyi vermiştir. Para Piyasalarının yerleşmesi sonucu Merkez Bankasınca ihtiyaç duyulan dövizin bu piyasa aracılığıyla uygun piyasa maliyetleri üzerinden kolayca temini imkanı doğmuş olduğundan, 1997 Haziran ayından itibaren zorunlu döviz devir oranı %0 olarak ilan edilerek bir anlamda bu uygulamaya son verilmiştir. Gerekli görüldüğünde bu uygulama her an yeniden başlatılabilecektir. Bir örnek vermek gerekirse yetkili müesseseler Tarafından Merkez Bankasına 1992 yılında 92.072.000,- ABD Doları, 1997 yılında ise 1.614.129.000,- ABD Doları zorunlu döviz devri gerçekleştirilmiştir.

Ekonomiye katkısı açısından bakıldığında ise; her bir yetkili müessesede en az dört kişi çalışmakta ve istihdama katkı sağlamaktadır. Yine her bir yetkili müessese ve şubeci için TC Ziraat Bankasına faizsiz olarak 80 bin Avro yatırılmakta ve bu tutarda ekonomi için bir kaynak oluşturmaktadır.

Diğer taraftan Harçlar Kanunu uyarınca yetkili müesseselerden her yılın Ocak ayında izin belgesi harcı alınmaktadır. Harç tutarı 2010 yılı için 13.823,00 TL olarak tespit edilmiştir.

3.KURULUŞ VE MEVZUATI:

3.1- Yetkili Müesseselerin Kurulması:

Yetkili müessese kurulabilmesi için T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Banka ve Kambiyo Genel Müdürlüğü'nden (BAK) izin alınması gereklidir. Bu konuda Müsteşarlığın anılan Genel Müdürlük bünyesinde bir şube müdürlüğü yetkili ve görevlidir. Başvurular Hazine Müsteşarlığı'nın İnönü Cad. No:36 Emek-Ankara adresindeki hizmet binasına yapılmaktadır.

Yetkili müesseseler kurulmasında iki aşamalı işlemlerin yerine getirilmesi gerekmektedir.

Birinci aşama kuruluş şartlarının uygun olmasıdır. Kuruluş için gerekli şartlar:

1- Kuruluş anonim şirket olmalıdır.

2-Şirket, münhasıran Yetkili müesseselerin faaliyet konuları ile iştiğal etmek üzere kurulmalıdır.

3-Şirketin ödenmiş sermayesi 250 bin Yeni Türk Lirasından az olmamalıdır.

4-T.C. Ziraat Bankası'nın Ankara-Merkez şubesine 80 bin EURO yatırılmalıdır.

5- Kurucuların, müflis, konkordato ilan etmiş veya taksirli suçlar hariç olmak üzere affa uğramış olsalar dahi ağır hapis veya 5 yıldan fazla hapis yahut zimmet, nitelikli zimmet, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlar ile istimal ve istihlak kaçakçılığı dışında kalan kaçakçılık suçları, resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma, vergi kaçakçılığı, suçtan

kaynaklanan mal varlığı değerlerini aklama, terörün finansmanı suçlarından dolayı hüküm giymiş bulunmamalıdır.

6-Şirket hisse senetleri nama yazılı olması ve nakit karşılığında çıkarılmalıdır.

7-Ana sözleşme, Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında Mevzuat hükümlerine uygun olmalıdır.

Sayılan koşullar zorunlu olup herhangi birinin eksik olması halinde başvuru kabul edilmez. Ayrıca yukarıda belirtilen şartlardan birini kaybeden veya taşımadığı tespit edilen yetkili müesseselere söz konusu eksikliklerin tamamlanmasını teminen en fazla 90 günlük ek süre verilir. Bu süre içerisinde yükümlülüğünü yerine getirmeyen yetkili müesseselerin faaliyet izni başka bir uyarıya gerek olmaksızın iptal edilir.

Döviz bürosunun fiziki (mekân) kurulumuyla birlikte ön izin için Hazine Müsteşarlığı'na (Banka ve Kambiyo Genel Müdürlüğü) başvurulur.

Yetkili müessese kurulması için Hazine Müsteşarlığı'na verilecek başvuru dilekçesine aşağıdaki belgeler eklenmelidir:

1-Şirketin ana sözleşme taslağı.

2-Müflis olunmadığına ilişkin Asliye Ticaret Mahkemelerinden alınacak belge. (Türkiye'de yerleşik her bir kurucu ortak için)

3-Konkordato ilan etmiş olmadıklarına ilişkin İcra Mahkemesi Hakimliği'nden alınacak belge. (Türkiye'de yerleşik her bir kurucu ortak için)

4-Ağır hapis veya 5 yıldan fazla hapis yahut zimmet, nitelikli zimmet, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlar ile istimal ve istihlak kaçakçılığı dışında kalan kaçakçılık suçları, resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma, vergi kaçakçılığı, suçtan kaynaklanan mal varlığı değerlerini aklama, terörün finansmanı suçlarından dolayı hüküm giymemiş olduklarına ilişkin, Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğünden veya Cumhuriyet Savcılıklarından alınacak arşiv kayıtlarını da içeren adli sicil belgesinin (Türkiye'de yerleşik her bir kurucu ortak için)

5-Vergi borcu bulunmadığına dair bağlı bulunulan vergi dairesinden alınacak belge. (Türkiye'de yerleşik her bir kurucu ortak için)

6-Gerçek kişiler için Tebliğin 1 numaralı, tüzel kişiler için 2 numaralı ekindeki örneğe uygun şekilde ve noter huzurunda düzenlenip kurucu ortaklarca imza edilecek birer beyanname. (Türkiye'de yerleşik her bir kurucu ortak için)

7-Müsteşarlıkça (Banka ve Kambiyo Genel Müdürlüğü) gerekli görülecek diğer bilgi ve belgeler.

Hazine Müsteşarlığı'na ilk başvuru, yukarıda sayılan belgelerle, ön izin almak üzere yapılır. Kurucular belgelerinde yetkili müessese kurmak amacını öncelikle belirtmelidirler. Banka ve Kambiyo Genel Müdürlüğü'ne başvuruları uygun görülenlere, Türk Ticaret Kanunu hükümleri dahilinde anonim şirket kurabilmeleri için ön izin verilir.

Yetkili müessese kurulmasında son aşama “faaliyet izni” alınmasıdır. Bu süreç, gerekli yeni belgelerle şöyle tamamlanır.

Kurucular ön izin tarihinden itibaren 90 gün içerisinde yetkili müessesenin kuruluş işlemlerini tamamlayarak faaliyet izni almak üzere Hazine Müsteşarlığı’na başvuruda bulunurlar. Yetkili müessesenin kuruluş işlemleri şirket ana sözleşmesinin Ticaret Sicil Gazetesinde yayımlanması, sermayenin ödenmesi, teminatın yatırılması ve harçların ödenmesidir. Kurucular faaliyet izni almak üzere başvuruda aşağıda belirtilen belgeleri dilekçelerine eklemek zorundadırlar:

1-Ana Sözleşmenin yayımlandığı Ticaret Sicili Gazetesi’nin bir nüshası.

2-Ortaklar tarafından şirket ana sözleşmesinde taahhüt edilen asgari şirket sermayesinin nakden ve defaten ödendiğini gösterir bankadan alınacak belge.

3-Kuruluş işlemlerinin tamamlanmasını müteakip, 80 bin AVRO’nun şirket adına T.C. Ziraat Bankası’na yatırıldığını tevsik eden belge.

4-Şirketin (Büronun) faaliyette bulunacakları ilin Valiliğince düzenlenen, işyerinin yeterli fiziki güvenlik önlemlerine sahip olduğunu gösterir belge.

5- 492 sayılı Harçlar Kanunu uyarınca ödenmesi gereken harcın ödendiğini tevsik eden belge.

Dilekçe ve ekleri Hazine Müsteşarlığı Banka ve Kambiyo yetkililerince incelenerek durumları mevzuata uygun görülen yetkili müesseselere faaliyette bulunmak üzere izin verilir. Müsteşarlık şirketin döviz alım satım yetkisi olduğunu belirten “Yetkili Müessese İzin Belgesi” düzenleyerek kuruculara gönderir. Anılan belge bir çerçeve içinde döviz bürosunda bulundurulur. Belgenin görünen bir durumda döviz bürosunda bulundurulması asıldır. Ayrıca kamu görevlileri tarafından talep edildiğinde gösterilmelidir.

Şube açmaları halinde ise her bir şube için ayrıca 250.000.-TL sermaye şartı ile 80 bin AVRO’nun şirket adına T.C. Ziraat Bankası’na yatırılma şartı vardır.

3.2 - Yetkili Müesseselerin Faaliyetleri

Yetkili müesseselerin faaliyet konuları yabancı para (döviz) ticaretidir. Müesseselerin yasal dayanağı olan Tebliğ’de 22 Eylül 2006 tarihi itibarıyla değişiklik yapılarak Darphane tarafından basılan altınlarla gram altınların da ticaretine olanak tanınmıştır.

Resmi Gazete’nin 22 Eylül 2006 günlü nüshasında yayımlanan Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 sayılı Karar’a ilişkin 2006-32/32 sayılı Tebliğ’le belirlenen faaliyet konuları şunlardır:

1-Merkez Bankasınca alım satım konusu yapılan efektifleri almak ve satmak.

2-Efektifleri daha küçük veya daha büyük kupürlerle veya ayrı cins efektiflerle değiştirmek.

3-Merkez Bankası'nca tespit edilen usul ve esaslar çerçevesinde dövizli nakit çekleri satın almak.

4-Kıymetli Madenler Borsası'na üye olmak kaydıyla, ilgili yönetmelik ve mevzuat hükümleri çerçevesinde işlenmemiş kıymetli madenler ile barlar veya külçeler halindeki işlenmiş kıymetli madenlerin ithalini, ihracını ve söz konusu Borsa'da sürdürülmekte olan kıymetli madenlere ilişkin işlemleri yapmak.

5-Merkez Bankası bünyesinde kurulan Döviz ve Efektif piyasalarında, öngörülen şartları yerine getirmek kaydıyla anılan Bankaca belirlenen esas ve usuller dahilinde döviz ve efektif alım satımını yapmak.

6-Darphane ve Damga Matbaası Genel Müdürlüğü tarafından üretilen basılı altınları (milli ziynet ve meskük vb.) ile bir kilogramdan küçük külçe şeklindeki standart altınların alım satımını yapmak.

Bu çerçevede yetkili müesseseler (döviz büroları) eski işlevlerinin çok ilerisinde finansal ve ticari işlemler yapabilirler. Bunlar basit bir döviz alım ve satımı olduğu gibi döviz borsalarında işleme kadar gidebilmektedir.

Gerekli koşulları oluşturarak İstanbul Altın Borsası'nda işlem yapabilecekleri gibi Darphane altını ile gram altınlar ticareti de faaliyet konuları arasındadır. Kuyumcu esnafı tarafından ticaret konusu yapılan takı ve mücevherlerin alım satımı ise yetkileri dışındadır.

3.3 Yetkili Müesseselerin Yükümlülükleri

Yetkili müesseseler faaliyet izinleri kamu otoritesi tarafından verildiği için çalışmalarının da düzenli, güvenilir ve hukuka uygun olması gerekir. O nedenle çalışmalarını hakkında kamuoyu bilgilendirmek ve statülerindeki değişiklikleri de izin veren otoriteye onaylatmak zorundadırlar. Tebliğin 13-15 maddeleri bu türden yükümlülükleri düzenlemiştir. Yükümlülükler üç başlık altında şöyle belirlenmiştir.

1-Yetkili müesseselerin ortaklarında değişikliğe neden olan hisse devirleri Hazine Müsteşarlığı'nın (Banka ve Kambiyo Genel Müdürlüğü) iznine tabidir.

Hisseleri devralacak kişilerin kurucu ortaklarda aranılan şartları (müflis olmama ilişkin belge, konkordato ilan etmediğine ilişkin belge, vergi borcu yoktur belgesi ve adli sicil gibi) haiz olması ve bu durumun belgelerle tevsiki gereklidir.

Yetkili müesseseler, faaliyet izni verildiği tarihten itibaren 1 yıl geçmedikçe hisse devrinde bulunamazlar.

2-Yetkili müesseseler Tebliğ'in 3 numaralı ekindeki örneğe (faaliyet raporu) uygun şekilde düzenleyecekleri yıllık faaliyet raporunu takip eden yılın Nisan ayı sonuna kadar Hazine Müsteşarlığı'na (Banka ve Kambiyo Genel Müdürlüğü) gönderirler.

Ayrıca, Hazine Müsteşarlığı yetkili müesseselerden gerek görülen her türlü bilgi ve belgeyi belirleyeceği şekil ve sürelerde isteyebilir.

3-Yetkili müesseseler hesap ve belge düzeni ile ilgili olarak aşağıdaki yükümlülükleri yerine getirmek zorundadırlar.

a-Türk Ticaret Kanunu ve Vergi Usul Kanununa göre işletmenin ihtiyacına uygun birinci sınıf tacirlerin tutmak zorunda oldukları defter ve kayıtlar tutulmalıdır.

b-Merkez Bankasınca belirlenen esaslar dahilinde her bir işlem itibariyle döviz alımlarında “Döviz Alım Belgesi”, döviz satımlarında “Döviz Satım Belgesi” düzenlenmelidir.

c-Yetkili müesseseler, faaliyet konuları ile ilgili olarak ilgili kanunlarca düzenlenmesi zorunlu olan diğer belgeleri düzenlemeli ve gerekli kayıtları da usulüne uygun şekilde tutmalıdırlar.

d-Yetkili müesseseler (döviz büroları) bir takvim yılı içerisinde merkez ve şubelerinin her biri için en az 3 milyon ABD Doları veya karşılığı tutarında döviz alış işlemi gerçekleştirmelidirler.

3.4. Yetkili Müesseselerin Denetimi

Kambiyo mevzuatının bir bölümü olan 2006-32/32 sayılı Tebliğ yetkili müesseselerin kuruluşundan itibaren her türlü işlemi düzenlemiştir. Anılan Tebliğ’in 16.maddesi denetim hakkındadır.

Yetkili müesseselerin faaliyet ve işlemleri kuruluş, dayanağı olan 1567 sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında göre incelenir ve gerektiğinde soruşturma konusu edilir. Kanun’da belirlenen denetim elemanları (Hazine Kontrolörleri) ile kambiyo müdürlükleri inceleme ve soruşturma yaparlar. Ayrıca ilgili kanunlarla (vergi kanunları gibi) denetim yapmaya yetkili elemanlar da inceleme yürütebilir.

Kambiyo mevzuatının bir bölümünü yürütmeye yetkili olan T.C. Merkez Bankası da yetkili müesseselerde inceleme yapmaya yetkilidir.

Yılsonu itibariyle Hazine Müsteşarlığı’na verilen faaliyet raporu da bir anlamda denetimdir olarak sayılabilir.

4. 5549 SAYILI SUÇ GELİRLERİNİN AKLANMASININ ÖNLENMESİ HAKKINDA KANUN:

Yetkili müesseselerinde yükümlü olarak sayıldığı ve yükümlülük ihlalleri halinde ağır para cezası yaptırımları getiren söz konusu Kanunun yetkili müesseseleri ilgilendiren kısımlarının özetle bilinmesi önem taşımaktadır.

Kanunun 2/d Maddesine “**Döviz, taşınmaz, değerli taş ve maden, mücevher, nakil vasıtası, iş makinesi, tarihi eser, sanat eseri ve antika ticareti ile işgal edenler veya bu faaliyetlere aracılık edenler**” Yükümlü olarak sayılmıştır.

Görüldüğü gibi yetkili müesseselerde Kanunda yükümlü olarak açıkça belirtilmiştir. Bu Kanuna ilişkin olarak çıkarılan Yönetmelikte³ de ayrıca isimleri zikredilmiştir.

Kanunun 3. maddesine göre; Yükümlüler, kendileri nezdinde yapılan veya aracılık ettikleri işlemlerde; işlem yapılmadan önce, işlem yapanlar ile nam veya hesaplarına işlem yapılanların kimliklerini tespit etmek zorundadır.

Belirlenen şekilde kimlik tespiti yapmayan, yükümlülere Başkanlıkça beşbin Yeni Türk Lirası idarî para cezası verilir.

Yükümlünün banka, finansman şirketi, faktoring şirketi, ikrazatçı, finansal kiralama şirketi, sigorta ve reasürans şirketi, emeklilik şirketi, sermaye piyasası kurumu veya yetkili müessese olması halinde, **idarî para cezası iki kat olarak uygulanır.**

Belirlenen şekilde Kimlik tespiti yapmayan, görevliye de ayrıca ikibin Yeni Türk Lirası idarî para cezası verilir.

5549 sayılı kanunda kimlik tespiti yapmayan yetkili müesseseler için idari para cezaları iki misli olarak öngörülmüştür. Üstelik yetkili müesseseye verilen cezalar dışında işlemi yapan yetkiliye de ayrıca ceza öngörülmüştür.

Kanunun 4. maddesine göre ise;

Yükümlüler nezdinde veya bunlar aracılığıyla yapılan veya yapılmaya teşebbüs edilen işlemlere konu malvarlığının yasa dışı yollardan elde edildiğine veya yasa dışı amaçlarla kullanıldığına dair herhangi bir bilgi, şüphe veya şüpheyi gerektirecek bir hususun bulunması halinde bu işlemlerin yükümlüler tarafından Mali Suçları Araştırma Kurulu Başkanlığı (Başkanlık) bildirilmesi zorunludur.

Şüpheli İşlem bildiriminde bulunmayan yükümlülere Başkanlıkça beşbin Yeni Türk Lirası idarî para cezası verilir.

Yükümlünün banka, finansman şirketi, faktoring şirketi, ikrazatçı, finansal kiralama şirketi, sigorta ve reasürans şirketi, emeklilik şirketi, sermaye piyasası kurumu veya yetkili müessese olması halinde, **idarî para cezası iki kat olarak uygulanır.**

Belirlenen şekilde Şüpheli İşlem bildiriminde bulunmayan görevliye de ayrıca ikibin Yeni Türk Lirası idarî para cezası verilir.

5549 sayılı kanunda Şüpheli İşlem bildiriminde yetkili müesseseler için aynen kimlik tespiti yapılmasında olduğu gibi İdari para cezaları iki misli olarak öngörülmüştür. Üstelik yetkili müesseseye verilen cezalar dışında işlemi yapan yetkiliye de ayrıca ceza öngörülmüştür.

³ Suç Gelirlerinin Aklanmasının Ve Terörün Finansmanının Önlenmesine Dair Tedbirler Hakkında Yönetmelik

5- YETKİLİ MÜESSESELER HAKKINDA BAZI SAYISAL VERİLER:

Yukarıdaki 3. bölümünde belirtildiği Yetkili müesseseler her yılın nisan ayı sonuna kadar Hazine Müsteşarlığı 'na (Banka ve Kambiyo Genel Müdürlüğü'ne) Bir faaliyet raporu vermek zorundadır. Bu raporda döviz alış ve satış bilgilerinin yanı sıra, bilanço bilgileri, yaratılan katma değer bilgileri, şirketin ortak ve hisse dağılım bilgileri yer almaktadır.

Bu bölümdeki açıklan bilgiler Hazine Müsteşarlığının verileridir. 2010 bilgileri ancak Nisan ayından sonra belli olacağından en yeni bilgi olarak 2009 yılı sonu alınmıştır.

Türkiye de mevcut 755 adet yetkili müessesenin dağılımı ise aşağıdaki şekildedir.

il	Adet
İstanbul	333
Ankara	54
İzmir	33
Antalya	48
Muğla	34
Diğer	253
Toplam	755

Tablodan görüleceği gibi yetkili müesseseler genel olarak ticaret ve turizmin hareketli olduğu bölgelerde yoğunlaşmıştır.

Yetkili müesseseler ile ilgili diğer bilgilere gelince;

2009 yılı sonu itibariyle tüm yetkili müesseselerde toplam 3229 adet personel çalışmaktadır.

Bu kuruluşlar için asgari (250.000.TL) sermaye koşulu getirilmesi nedeniyle sayılarına oranla yüksek bir sermaye toplamı söz konusudur. 2009 yılı itibariyle ödenmiş sermayelerinin toplam tutarı 567.395.000.- TL dir. Bu da firma başına ortalama 751,5 Bin TL lik bir tutara tekabül etmektedir.

Yine aynı dönem itibariyle toplam 17.139.000.- TL kar beyan etmişlerdir. Sermaye ve işlem hacimlerinin yüksekliğine rağmen dövizdeki kur makasının küçüklüğünden ötürü karlar oldukça düşük kalmıştır. Firma başına ortalama yıllık kar sadece 22.700.- TL dir

Yukarıdaki rakamlara rağmen işlem hacimleri son derece büyük olup yıllar itibarıyla da artış göstermektedir. Son dokuz yıllık işlem hacimleri aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Yıllar itibariyle Döviz alım ve satımı (Milyon Dolar)

Yıl	Döviz alış	Döviz satış	Toplam işlem hacmi
2001	12.675	12.680	25.355
2002	9.083	9.055	18.138
2003	9.326	9.294	18.620
2004	10.712	10.696	21.408

2005	11.879	11.685	23.564
2006	13.609	13.507	27.116
2007	15.535	15.338	30.873
2008	22.147	22.047	44.194
2009	28.688	28.570	57.258

2009 yılındaki toplam işlem hacminin 31.114.- Milyon dolarlık kısmı İstanbul'da gerçekleşmiş olup kalanı ise diğer şehirlerde oluşmuştur.

Yetkili müesseselerin merkez ve her bir şubesi için T.C. Ziraat Bankası nezdinde açılan yetkili müesseseler hesabına ilgili şirket tarafından **80 bin Avro** yatırılmakta ve söz konusu tutar şirket faaliyette olduğu sürece anılan hesapta tutulmakta, faaliyetin sona ermesi halinde ilgili şirkete aynen iade edilmektedir. Bu tutara herhangi bir faiz işletilmemektedir. Bu düzenleme kapsamında halen Türkiye genelinde 753 adet yetkili müessese ve 56 adet de şubesi faaliyet göstermekte olduğundan T.C. Ziraat Bankası nezdindeki döviz hesabında bugün itibariyle yaklaşık 65 milyon Avro tutarında faizsiz bir fon oluşmuştur.

SONUÇ:

Seksenli yılların kambiyo serbestisinin ruhuna uygun olarak yapılan düzenlemeler kapsamında kurulmasına izin verilen yetkili müesseseler o tarihe kadar kayıt dışı gerçekleştirilen döviz işlemlerine resmi kimlik kazandırmışlardır. Devlete vergi ve çalışanlarına istihdam ile gelir sağlayan bu kurumlar türlü noksanlıklarına rağmen ekonomiye yararlı finans kuruluşlarıdır. Büyük kentlerde Türk vatandaşlarına ve turistik yörelerde yabancı kişilere hizmet veren döviz bürolarının kamu için yarattığı katma değer durgun ortamlarda dahi 40 Milyon TL yi bulmaktadır.

Hazine Müsteşarlığı yapmış olduğu düzenlemelerle dövizli işlemlerde kolaylık sağlayan döviz bürolarının döviz hareketlerindeki yavaşlık nedeniyle son yıllarda yaşadığı sıkıntıları giderebilmek için altın alım satımına olanak tanımıştır. Özetle yeniden kayıt dışı döneme dönüş kimsenin isteği olmayacağına göre, bu durumda kolay ve basit bürokratik işlemleri ve hızlı kur ayarlamalarını gerçekleştiren döviz bürolarının varlığı ve yararı bir gerçektir.